

MỤC LỤC

PHẦN I. CHUYỆN KỂ VỀ ĐẤT

Đất trong thần thoại	6
Sự hiện diện của đất trong văn học	13
Khi đất nói thay thế giới tinh thần	19

PHẦN II. KHÁM PHÁ THẾ GIỚI DƯỚI CHÂN

Đất gồm những gì?	30
Đất từ đâu mà ra?	36
Đào sâu xuống: Các tầng lớp địa chất	41
Muôn vẻ của đất	43
Đất trong thế giới sống	50

PHẦN III. ĐẤT & CON NGƯỜI - MỐI QUAN HỆ BỀN CHẶT

Vai trò nâng đỡ của đất	56
Đất nuôi dưỡng sự sống	63
Từ gốm, tranh đến thơ: Đất trong đời sống và nghệ thuật	71
Giữ đất: Bảo vệ điều không thể thay thế	77

TÀI LIỆU THAM KHẢO	83
--------------------	----

PHẦN I

CHUYỆN XƯA
CỦA ĐẤT

ĐẤT TRONG THẦN THOẠI

THẦN ĐẤT MẸ GAIA

Trong tiếng Hy Lạp, “Gaia” có nghĩa là “mặt đất”. Thần Đất Mẹ Gaia là một trong những vị thần cổ xưa nhất của thần thoại Hy Lạp. Bà được người dân Hy Lạp tôn thờ là “đất mẹ”, tượng trưng cho mặt đất và là tổ tiên của vạn vật.

Chuyện kể rằng thuở ban sơ, thế giới không tồn tại bất cứ điều gì ngoại trừ Hỗn mang Chaos. Sau đó, thần Đất Mẹ Gaia ra đời, sinh ra các vị thần như Tartarus (Địa ngục vô tận), Erebus (Vực thẳm và bóng tối khôn cùng), Nyx (Đêm tối vô biên), Eros (Ái tình và dục vọng), Uranus (Bầu trời đầy sao), Pontus (Biển cả), Ourea (Núi đồi hoang sơ) và nhiều vị thần khác. Trong tập *Theogony*, nhà thơ Hy Lạp Hesiod đã kể rằng thần Đất Mẹ Gaia chính là nguồn gốc của tất cả các vị thần và loài người trên thế gian.

Nữ thần Gaia là hiện thân của đất, nguyên tố bao trùm khắp hành tinh chúng ta, và do đó, bà cũng hiện diện ở mọi nơi trên thế gian. Nữ thần làm cho những thảm thực vật trở nên xanh tốt và hiền hòa, nuôi dưỡng mọi loài sinh vật trên Trái Đất, ban phát sức khỏe và thậm chí là chữa trị các chứng bệnh.

NỮ OA ĐÁP NẠN CON NGƯỜI BẰNG Bùn ĐẤT

Trong thần thoại Trung Hoa, Nữ Oa là một vị thần có hình dạng đầu người thân rắn. Bà là một thủ lĩnh thị tộc được tôn xưng là “vị thần thủy tổ”, một trong những vị nữ thần thượng cổ vĩ đại nhất, được liệt vào một trong Tam Hoàng Ngũ Đế, gồm các vị quân chủ huyền thoại của Trung Quốc trong thời kì từ năm 2852 đến 2205 TCN.

Một ngày nọ, để tưởng nhớ Bàn Cổ – vị thần có công khai thiên lập địa, Nữ Oa đã tạo ra những ngọn núi, hồ nước và động vật, để thế gian thôi chìm trong tĩnh lặng. Nhưng bà vẫn băn khoăn mãi về một điều gì đó chưa xuất hiện, bởi lẽ chỉ cảnh vật thôi là chưa đủ. Bỗng một ngày, Nữ Oa nhìn xuống dòng sông Hoàng Hà và trông thấy hình bóng bà in trên mặt nước. Bà chợt nhận ra, nhân gian hẳn là còn thiếu vắng những “con người” giống như bà. Vậy là dựa trên tướng mạo của bản thân, Nữ Oa đã dùng bùn đất của sông Hoàng Hà để tạo thành hình người, sau đó sử dụng phép thuật để thổi sự sống vào những dáng hình được làm từ đất sét ấy. Từ đó, loài người được hình thành.

QUỶ BÀ CỦA NÚI NON NINHURSAG

Ninhursag còn được biết đến với tên gọi Ki. Bà là nữ thần Trái Đất và cũng là một trong bảy vị thần lớn của nền văn minh cổ đại Sumer ở lưu vực Lưỡng Hà. Theo truyền thuyết xưa, bầu trời và mặt đất là một thể không tách rời, nhưng bỗng một ngày, người ta thấy một ngọn núi xuất hiện, đó chính là Ninhursag.

Khi đỉnh của ngọn núi chạm vào bầu trời, tức thần Anu, thần Ninhursag đã mang thai con trai

mình là thần Không trung Enlil. Sau khi được sinh ra, Enlil đã tách rời trời và đất, tạo ra ban ngày. Ninhursag đóng vai trò là nữ thần sinh sản và bảo hộ trẻ em. Nhiều bài hát được xướng lên trong điện thờ để ca ngợi mẫu thần của thiên giới, cũng như của các vị vua Sumer – những người “được dòng sữa của Ninhursag nuôi dưỡng”.

THẦN ĐẤT GEB

Trong thần thoại Ai Cập cổ đại, thần Đất Geb là chồng của nữ thần Nut, con trai của Shu và Tefnut – hai vị thần Không khí và Độ ẩm. Geb là một vị thần tốt bụng, giúp đỡ loài người việc đồng áng, chữa bệnh cho họ. Ông thường được miêu tả là vị thần đội vương miện hoặc con ngỗng trắng trên đầu, tay cầm quyền trượng và biểu tượng sự sống (ankh).

Theo thần thoại, Geb và vợ ông, Nut, đã bị thần Ra tách rời rồi đẩy mỗi người đến một nơi khác nhau, Nut biến thành bầu trời, Geb biến thành mặt đất. Sự đau khổ và nổi nhung nhớ người vợ yêu thương là lí do thần Geb gây ra nhiều trận động đất.

NỮ THẦN PACHAMAMA

Pachamama được biết đến là Mẹ Trái Đất của người Inca⁽¹⁾, nữ thần sinh sản và người bảo trợ cho việc trồng trọt, thu hoạch. Bà được miêu tả là có hình dáng của một con rồng trườn bò sát mặt đất để nâng đỡ sự phát triển của thảm thực vật. Những người nông dân tôn thờ Pachamama, họ xây cho bà những bàn thờ đá ở ngay giữa cánh đồng, thực hiện những nghi thức cúng tế với hi vọng bà sẽ ban cho họ một vụ mùa bội thu.

(1) Đế quốc lớn nhất châu Mỹ thời kì tiền Colombo. Từ năm 1438 đến 1533, người Inca kiểm soát phần lớn phía tây Nam Mỹ, tập trung ở dãy núi Andes, thông qua các cuộc chinh phạt và đồng hóa hòa bình.

SỰ HIỆN DIỆN CỦA ĐẤT TRONG VĂN HỌC

“Đất” hiện diện trong đời sống con người dưới nhiều hình thái phong phú như núi, đồi, gò, đồng, hang, vực, rừng, vườn... Không chỉ là yếu tố vật chất, mỗi hình thái của đất đều có thể mang một ý nghĩa biểu tượng riêng trong văn học. Tùy vào bối cảnh sáng tác và tư tưởng nghệ thuật của từng tác giả, đất có thể trở thành biểu tượng cho sự sống, vũ trụ, quê hương, Tổ quốc hay những giá trị truyền thống lâu đời.

BIỂU TƯỢNG CỦA SỰ SỐNG VÀ SỰ SINH SÔI

Từ xa xưa, đất đã gắn liền với sự sống và khả năng sinh sôi nảy nở, một ý nghĩa nguyên sơ nhưng bền vững. Trong tiểu thuyết *Gia phả của đất* của Hoàng Minh Tường, không khí lao động sản xuất hiện diện sinh động trên mọi cánh đồng